

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ ȘI DEMOCRATICĂ

APORTUL SOCIALIȘTILOR IEȘENI LA RĂSPINDIREA MARXISMULUI ÎN ROMANIA

GEORGETA TUDORAN

Mișcarea muncitorească din țara noastră a apărut și s-a dezvoltat ca un rezultat firesc al formării relațiilor capitaliste și a apariției proletariatului industrial, în strinsă legătură cu pătrunderea și răspândirea ideilor socialiste.

Ideile progresiste, democratice au preocupat pe gânditorii români dinaintea încă din faza utopică a socialismului. Faptul că mișcarea revoluționară de la noi s-a dezvoltat în contact strins cu mișcarea muncitorească internațională, a creat un climat favorabil răspândirii ideilor socialiste. Crearea Internaționalei I-a și activitatea sa precum și proclamarea Comunei din Paris, au înlesnit cunoașterea ideilor socialismului științific de către intelectuali români cu vederi înaintate. Unii dintre aceștia ca Mircea Rosetti, Zamfir Arbore, Gh. Panu, Vasile Conta, au făcut parte din secțiunile Internaționalei I-a.

În anul 1868, la Timișoara a luat ființă prima asociație muncitorească din țara noastră bazată pe principiul luptei de clasă, care s-a afiliat Internaționalei I-a. În rândurile membrilor ei au început să fie cunoscute teoriile întemeietorilor socialismului științific, Marx și Engels. Încă în această perioadă, în România au început să circule lucrări de bază ale marxismului ca: „Manifestul Partidului Comunist”, „Capitalul”, „18 Brumar al lui Ludovic Bonaparte”, etc.

Un important rol în pregătirea terenului pentru pătrunderea și răspândirea în mase a socialismului științific au avut-o cercurile socialiste premarxiste, create în anii 1875—1876 la București și Iași.

La Iași, mișcarea socialistă a găsit teren fertil în rândurile intelectualilor progresiști, luminați asupra necesității transformării societății românești. Aici activau în deceniile opt și nouă ale secolului tre-

cut, figuri luminoase ale mișcării socialiste din țara noastră ca : Nicolae Codreanu, Dr. Rusell, C. Dobrogeanu-Gherea, Eugen Lupu, frații Ion și Gh. Nădejde, Constantin Mille și alții. Cercul socialist din Iași era dominat la început de concepții lasalleaniste, prudhoniste, narodniciste. Paralel însă, ideile socialismului științific, ideile creatorilor științei despre lume și viață, își creau drum mai intens și mai sigur. Membrii acestui cerc, studiind operele lui Marx și Engels, au înțeles importanța lor pentru dezvoltarea gândirii socialiste și au depus eforturi susținute pentru a le face cunoscute maselor largi muncitoare. Dr. Rusell mărturisea într-o scrisoare personală că în anii 1875—1876 împreună cu N. Codreanu, la Iași, „studiam pe Marx pagină cu pagină, ca pe un fruct străin și straniu”.

Zamfir Arbore în cartea sa „În exil” menționa că N. Codreanu împărțea tinerilor care se strînseseră în jurul lui, dornici să cunoască socialismul, diverse lucrări, printre care și „Capitalul” lui Marx. Tot el, în anul 1880, îi trimitea doctorului Russel mai multe lucrări pentru popularizarea marxismului, recomandînd fraților Nădejde „să întreprindă traducerea unora din aceste broșuri”¹, angajîndu-se să procure el banii pentru tipărirea lor într-un tiraj de 2.000 de exemplare. Toate acestea sînt mărturii care atestă orientarea sigură a cercurilor revoluționare către socialismul științific care își făcea loc în concepțiile ideologice ale socialiștilor ieșeni.

Într-unul din ziarele care apărea la Iași în anul 1879, se sublinia în articolul său de fond, făcîndu-se referiri la modul cum burghezia exploata pe muncitori, și se aduceau argumente din opera lui Marx, „Capitalul”, în care se demonstra cum bogăția se dezvoltă „alături cu mizeria și degenerațiunea maselor muncitoare”². Este un indiciu sigur că lucrarea lui Marx fusese citită la Iași, ținînd seama de faptul că mulți fruntași socialiști cunoșteau limbile occidentale de circulație. Pentru conținutul său înaintat, revoluționar, ziarul „Besarabia” își atrăsese urmărirea autorităților polițienești care cereau suspendarea sa. În scrisoarea adresată Ministerului de interne de către acestea, se menționa că ziarul apărea în 600 de exemplare și că pe lângă colaboratori ca „Dr. Russel, Gh. Nădejde profesor la gimnaziul „Ștefan cel Mare”, Ion Nădejde, profesor la liceul statului și d-nul Speranța student”. Ziarul are adepți „mulți studenți și profesori atît de aici cît și din alte localități”³. În discuția pe care prefectul județului a avut-o cu frații Nădejde, pentru încetarea apariției ziarului, aceștia au protestat amintindu-i de libertatea presei în România⁴.

În memoriile sale publicate la Zürich în anul 1921, P. Axelrod nota că la Iași, încă înainte de anul 1881, socialiștii români traduceau și multiplicau la hectograf texte din „Capitalul” lui Marx⁵. Această declarație este confirmată de Sofia Nădejde care scria în anul 1935, referîndu-se la activitatea cercului socialist din Iași, că în anul 1880, după ce studiaseră mai multe broșuri, ajunseseră la „Capitalul” lui Marx care a format baza discuției propagandei⁶.

Un rol deosebit de important în răspîndirea marxismului în România au avut publicațiile socialiste: „Contemporanul”, „Dacia Viitoare”, „Emanciparea” și în special „Revista socială”. Prin traduceri publicate, prin prelucrările din operele fundamentale ale întemeietorilor socialismului științific făcute de reprezentanții mișcării socialiste din țara noastră, aceste reviste au marcat etapa trecerii evidente a cerințelor socialiste pe pozițiile teoretice ale marxismului.

La Iași, a apărut în anul 1881, revista „Contemporanul” care grupa colaboratori ca: C. Dobrogeanu Gherea, Sofia Nădejde, Ion Nădejde, Constantin Mille, V. G. Morțun, I. Păun-Pincio, Th. Speranță, Dr. Șt. Stîncă, Anton Balcabașu, V. Beldiceanu, C. Z. Buzdugan, I. Catina și mulți alți intelectuali și oameni de cultură care se situau pe pozițiile teoretice cele mai înaintate⁷. Toți oamenii luminați ai Iașului, cu mici excepții, au militat în paginile „Contemporanului” pentru popularizarea ideilor înaintate. În același timp, în jurul „Contemporanului” erau strînse grupurile socialiste, iar clarificarea ideologică în sinul acestora, apropierea lor tot mai pregnantă de marxism, s-a făcut simțită și în paginile revistei, mai ales după anul 1883. Începutul disputei dintre socialiștii de la „Contemporanul” și membrii societății „Junimea”, a însemnat de fapt și precizarea publică și categorică a poziției ideologice a revistei. Referindu-se la încercarea lui P. Missir de a discuta în prelegerile sale la Universitatea ieșeană dacă „socialiștii sînt proști sau șarlatani”, Sofia Nădejde menționa în amintirile sale dezbaterile care au pornit în cadrul redacției, pentru clarificarea poziției lor. „Prin discuții de nopți întregi între C. Dobrogeanu-Ghera și intelectuali socialiști, mișcarea a fost îndrumată în direcția social-democratică marxistă”⁸. De la această dată, în paginile revistei au început să fie popularizate ideile socialismului științific, să fie publicate traduceri din operele lui Marx și Engels. Menționăm fragmentele traduse din „Salariu, preț, profit” de K. Marx și traducerea integrală a lucrării lui Fr. Engels „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, publicată în numerele 17—24 pe anii 1885—1886. Fr. Engels menționa în anul 1891 la publicarea ediției a IV-a a acestei lucrări că ea a fost tradusă mai întîi în limba italiană, „apoi în românește, în revista ieșeană Contemporanul”⁹. I. Nădejde, care a făcut traducerea, i-a expediat cîte un exemplar și lui Engels care în răspunsul său, mulțumea „pentru osteneala ce-ați avut pentru a face înțeles de cititorii români aceste scrieri”.

Despre cunoașterea operelor creatorilor socialismului științific de către socialiștii ieșeni, ne conving desele referiri făcute la ele în paginile revistei. Susținînd diverse polemici sau combătînd teoriile idealiste susținute în unele conferințe la Universitatea din Iași, redacția indica — pentru clarificare — să se studieze „Capitalul lui Marx, Originea familiei, a proprietății individuale și a statului a lui Engels și, mai în scurt, niște conferințe ținute la Paris de Lafargue și de Deville”¹⁰.

Dar publicația care a desfășurat acțiunea cea mai prodigioasă pentru răspîndirea marxismului a fost „Revista socială” care a apărut tot la Iași, în anul 1884. Apariția sa consfințea de fapt adoptarea de către mișcarea socialistă din țara noastră a teoriei socialismului științific, pe care o răspîndea acum în masa muncitorilor. Revista se socotea reprezentantă a curentului socialist din țara noastră bazat pe socialismul științific.¹¹ Aceiași membri ai cercului socialist din Iași, foloseau paginile revistei pentru clarificarea ideologică în rîndurile membrilor săi. Încă în primul număr, în articolul „Către cititori” se arată că revista va căuta să lămurească „ce idei primesc socialiștii români și ce tactică voiesc să întrebuițeze”.¹² În studiile lui C. Dobrogeanu Gherea „Karl Marx și economiștii noștri”, una dintre cele mai importante lucrări de economie politică marxistă publicată la noi în țară la sfîrșitul secolului trecut, scrisă ca răspuns la articolul lui Missir „Socialiștii noștri și Karl Marx”, precum și „Ce vor socialiștii români?” care, pe lingă o expunere a socialismului științific, cuprindea și un scurt program teoretic și practic al socialiștilor din țara noastră, erau expuse într-un stil accesibil maselor, tezele socialismului științific. Deosebit de interesantă și în același timp importantă pentru evoluția mișcării socialiste din țara noastră pe făgașul socialismului științific este lucrarea „Ce vor socialiștii români?”. C. Dobrogeanu Gherea, figură proeminentă a mișcării socialiste din țara noastră, a conceput acest studiu, ca un program al cercurilor socialiste și muncitorești în a cărei primă parte făcea o amplă expunere a socialismului științific. El a adus o contribuție deosebită la răspîndirea marxismului în România publicînd, alături de studiile amintite: „Anarhia cugetării”, „Concepția materialistă a istoriei”. „Robia și socialismul” și altele. Lucrarea sa „Ce vor socialiștii români?” aborda, în partea intitulată „Socialismul științific european”, probleme generale ale evoluției societății omenești de la epoca sclavagistă pînă la apariția capitalismului și a luptei proletariatului. Folosînd lucrări fundamentale ale marxismului ca „Manifestul comunist”, „Capitalul” lui K. Marx, precum și „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință”, autorul studiului arăta că evoluția societății omenești mergea spre socialism. Această evoluție — sublinia el — nu era întîmplătoare, ci avea la bază legi obiective, pe care reprezentanții socialismului științific le-au studiat cu seriozitate.

Enumerînd unele contradicții ale societății capitaliste, în special „contrazicerea între producțiunea colectivă și apropierea individuală”, Gherea, referindu-se la Manifestul Comunist, arăta că societatea burgheză își pregătește singură toate condițiile materiale pentru trecerea la o nouă orînduire, dezlănțuind forțe care îi pregăteau pieirea: „Așa burghezimea — arăta el — a chemat din rîndul muncii sociale acele puteri uriașe de producție care acum a sugrumă”. În lucrare era precizată pentru prima dată în țara noastră ideea inevi-

abilității revoluției sociale și a necesității dictaturii proletariatului pentru perioada de trecere de la capitalism la socialism, ceea ce a constituit un pas serios înainte în dezvoltarea gândirii cercurilor socialiste din România. „Poporul proletariatul, ajungind la putere, după revoluția socială proletară, va întrebuița dictatura de clasă ca mijloc pentru a-și întări domnia, pentru a organiza formele societății socialiste din România. „Poporul, proletariatul, ajungind la putere, după recarea în țara noastră a tezelor marxiste. În partea a II-a a lucrării, intitulată „Socialismul în România”, el se referea la condițiile concrete din țara noastră, la necesitatea răspinderii socialismului științific și a organizării proletariatului, răspunzând prin aceasta adversarilor mișcării revoluționare care susțineau că în România, ideile socialiste nu vor găsi teren prielnic. El își intitula chiar un capitol al lucrării „Este socialismul la noi plantă exotică?” pentru a demonstra apoi „că socialismul nu-i plantă exotică și că poate să se prindă bine și pe pământul românesc”¹⁴. Aplicind învățătura marxistă în activitatea zilnică, Gheara insista asupra necesității ca activitatea socialiștilor să fie îndreptată „spre organizarea poporului muncitor, spre ridicarea puterilor lui morale și intelectuale, pentru creșterea puterii lui politice și economice și toate acestea în mijlocul lui și printr-insul. Cu cât poporul va fi mai luminat, mai organizat, mai tare, cu atita circuința lui va fi mai apropiată”. „Fiecare pas înainte al proletariatului, — menționa el — fiecare grevă care face să crească solidaritatea între proletari, scurtarea zilei de muncă pentru a avea și proletarul vreme de a se lumina și sfătui cu semenii săi în privința intereselor și suferințelor comune, crearea de societăți de muncitori etc., sint toate pași înainte spre a ajunge la ideal la completa emancipare a proletariatului, prin urmare la realizarea socialismului”¹⁵.

Pe măsura apariției și dezvoltării proletariatului industrial de fa-orică, a intensificării acțiunilor acestora pentru obținerea unor revendicări economice, a avut loc o apropiere între organizațiile muncitorești profesionale și membrii cercurilor socialiste, ceea ce a constituit un pas important înainte spre unirea mișcării muncitorești cu socialismul științific.

Au fost create astfel cercurile muncitorilor, organizații muncitorești cu caracter politic. În anul 1887, a luat ființă și la Iași un astfel de cerc, care a editat ziarul „Muncitorul”, subintitulat foarte sugestiv, „Organ al partidei muncitorilor”. Aceasta exprima de fapt idealul care frământa viața socialistă din România acelor ani, lupta pentru crearea unui partid politic al proletariatului. Încă cu ocazia vizitei regelui Carol I la Iași în aprilie 1887 Ion Nădejde și V. G. Morțun semnav un manifest „în numele partidei socialiste ieșene”, care s-a tipărit în 14.000 de exemplare¹⁶, și care chema pe muncitori să se solidarizeze de acțiunile întreprinse de partidele conservator și liberal, și să se constituie în organizații proprii de clasă. În ianuarie 1888,

sociaștii ieșeni au fost aceia care au inițiat prezentarea unor candidați în alegeri, în numele proletarilor din Iași.

Manifestul electoral editat cu acest prilej se intitula „Manifestul Partidului Muncitorilor” și se adresa muncitorilor cu îndemnul de a se organiza și a porni lupta politică, în cadrul Partidei muncitorilor care „cheamă pe muncitorii la luptă, la câștigarea drepturilor lor, la dezrobire”.¹⁷ În alegeri, sociaștii ieșeni au înregistrat un succes politic deosebit de important, trimițând doi deputați în cameră, pe Ion Nădejde și V.G. Moțun. Pentru prima dată în istoria politică a României, păsesc în parlament doi deputați sociaști reprezentând partida muncitorilor. Într-o scrisoare personală, adresată unui tovarăș de idei, Ion Nădejde îi cerea sprijin material deoarece, — scria el, au crescut cheltuielile pentru organizarea mișcării muncitorești și a propagandei sociaște „ce merge dezvoltându-se”.¹⁸

În cadrul activității ideologice a Cercului muncitorilor din Iași se înscriau conferințele săptămânale susținute de membrii cercului, prilej de popularizare a ideilor marxiste. Nu se poate trece cu vederea faptul că marele istoric Nicolae Iorga — a ținut prima conferință din cariera sa la „Iași, la cercul sociașt, str. Păcurari, despre „Capitalul” lui Marx în anul 1888”.¹⁹ De altfel, după propria sa mărturisire, în tinerețe, activînd în rîndurile sociaștilor la Iași, „citeam «Capitalul» lui Marx, făceam conferințe despre dînsul și împărțeam numere din Revista sociașă.”²⁰ Despre convingerile marxiste ale sociaștilor ieșeni, în această pericadă, stă mărturie și aprecierea făcută în broșura „Sentința comisiei juridice a Universității de Jassy în procesul fraților Nădejde”, care conținea aprecierea că „Marx cu cartea sa «Das Kapital» a pus bazele sociașmului științific”.²¹

Printre intelectualii care în tinerețe au fost animați de idei sociaște se afla și G. Ibrăileanu, care încă în liceu studia sociașmul.²² Într-o scrisoare adresată lui P. Mușoiu, în anul 1890, el își mărturisea intenția de a se încadra în mișcarea sociaștă. „După ce voi pune mina pe bacalaureat nădăjduiesc să intru în mișcare”²³ — arăta el.

Cercul muncitorilor din Iași avea legături și dădea îndrumări grupurilor sociaște din alte orașe moldovene ca Botoșani, Dorohoi, Vaslui. Aceasta reiese din corespondența primită pe adresa cercului, din partea unor sociaști din aceste orașe, corespondență care se află păstrată în arhive. Menționăm o telegramă trimisă din Roman, de către V.G. Moțun lui C. Mille, cu prilejul aniversării a 20 de ani de la Comuna din Paris: „Pe veci înfierăți rămîni călăii cari acum 20 de ani au roșit cu sîngele muncitorilor, stradelele Parisului”, scria el și încheia cu: „Trăiască partidul muncitorilor!”. Telegrama nu a ajuns la destinație. Pe verso, șeful gării nota că o refuză „fiind contra ordinei publice și dintre cele neadmise de legea telegrafică”.²⁴

Către începutul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea mișcarea socialistă la Iași făcuse mari progrese, ca urmare a răspîndirii marxismului și a creșterii conștiinței de clasă a muncitorilor. În cadrul luptei ce se desfășura în vederea organizării unui partid politic al muncitorilor, se proiectase la Iași un congres socialist pentru zilele de 10, 11 și 12 septembrie 1890. După congresul studentesc care era organizat la Botoșani în același an, Nădejde îi comunica lui Mușoiu că va avea loc „o întrunire a tuturor socialiștilor” la Iași. Pentru aceasta, el sugera ca la Congresul studenților din Botoșani să vie studenți socialiști din București pentru ca apoi să poată participa și ei la congres. Nădejde își exprima părerea că ar fi bine dacă s-ar asigura cheltuielile pentru a se deplasa la Iași și muncitori, „cite un delegat de creaslă”.²⁵

Paralel cu activitatea de răspîndire a marxismului în paginile publicațiilor socialiste, un rol deosebit l-au avut traduceri integrale ale unor opere aparținînd creatorilor socialismului științific. Pe lângă „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, publicată în paginile „Contemporanului” la Iași, precum și a unor capitole din „Capitalul” publicat la București, în revista „Emanciparea”, în traducerea lui Anton Bacalbașa, Panait Mușoiu a tradus și publicat la Iași, în anul 1891 „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință” sub titlul „Socialismul utopic și socialismul științific.” În prefață el menționa că temelia socialismului științific s-a așezat „de un număr însemnat de ani prin operele monumentale ale lui Marx, Engels și școlarilor acestora”.²⁶ Lucrarea era tradusă după ediția în limba franceză a lui P. Lafargue, și era socotită de către traducător a fi deosebit de interesantă căci face pe cititori să-și dea seama „deplin despre menirea proletariatului modern.”²⁷

Un an mai târziu s-a publicat tot la Iași „Manifestul Partidului Comunist”, lucrare de căpetenie a socialiștilor de pretutindeni, care a avut o importanță deosebită în clarificarea ideologică a membrilor cluburilor muncitorești create la noi în țară în acești ani. Traducerea aparținea tot lui Mușoiu, după un text în limba franceză. Subliniind importanța lui pentru mișcarea muncitorească din țara noastră, autorul traducerii menționa în prefață: „Manifestul vine cu atît mai la vreme cu cît în timpul din urmă s-au încins discuții serioase asupra socialismului și cu cît o lume întreagă așteaptă lămuriri... Manifestul arăta el mai departe — cuprinde în rezumat, întreg socialismul modern. Principiile lui generale le-am găsit întărite în „Mizeria filozofiei”, în operele postume, în „18 Brumar” și în „Capitalul” lui Marx, în cărțile lui Engels și în toate scrierile socialiste de valoare care mi-au încăput în mînă”. Dar ceea ce surprinde deosebit de plăcut este faptul că Mușoiu în manuscrisul acestei prefețe, sublinia adaptabilitatea perfectă a ideilor manifestului la condițiile concrete din România, care, arăta el, își păstrează „cu totul neștirbită valoarea lui de obîrșie”.²⁸

Amîndouă aceste lucrări traduse, au fost trimise lui Engels cu rugămintea de a scrie cîte un cuvînt introductiv pentru reeditarea lor, „cuvînt care, făcut de către meşterul lor alcătuitoriu, le va înveşmînta cu autoritate recentă, le va face mai sugestive şi astfel le va înlesni lucrarea asupra spiritelor îndoielnice”²⁹. În scrisoarea adresată lui Engels de către Muşoiu, acesta arăta: „Cetăţene, nu ştiu dacă ai avut idee despre traducerea lucrării D-tale „Socialismul utopic şi socialismul ştiinţific” şi despre traducerea „Manifestului Comunist” în româneşte. Cu toate astea, cum dovedesc exemplarele ce ai de faţă, aceste lucrări, care sînt chintesenţa socialismului şi care au servit de bază aproape întregii noastre literaturi socialiste, cum au servit şi altor literaturi, au fost traduse. Ba încă prima ediţie e şi distribuită şi o a doua trebuie să apară în curînd”³⁰. Scrisoarea a fost expediată în februarie 1894. În răspunsul său din 20 martie 1894, Engels mulţumea pentru primirea lucrărilor trimise. „Din păcate — arăta el — timpul nu-mi permite să vă satisfac dorinţa de a scrie o prefaţă la noua ediţie. Sînt ocupat cu terminarea volumului III al Capitalului lui Marx...”³¹

Legături directe cu Engels au mai avut şi alţi socialişti ieşeni care căutau lămuriri asupra unor probleme teoretice şi practice privind mişcarea socialistă din ţara noastră. În anul 1889, Ion Nădejde i se adresa din Iaşi lui Engels printr-o scrisoare în care îl recomanda pe Ion Panaitescu, care îl va vizita personal. „El are de cerut mai multe lămuriri de la Dvs. — arăta Nădejde — şi aceste lămuriri sînt foarte importante pentru dezvoltarea mişcării socialiste din România. Cu salut socialist, Ioan Nădejde”³².

De altfel, în perioada de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, cît a stat la Botoşani, Panait Muşoiu a întreţinut legături permanente cu diverse organizaţii socialiste din Apusul Europei. Din corespondenţa personală a acestuia, aflată în arhivele din Bucureşti, se poate constata cu certitudine acest lucru. Scopul era de a obţine cît mai multe lucrări de popularizare a marxismului. Astfel, într-o scrisoare din Paris, care purta ştampila partidului muncitoresc din Franţa, Georges Crepini îi cerea scuze de a nu fi putut expedia lucrările cerute deoarece erau complet epuizate, promiţîndu-i totuşi că i le va procura cu ajutorul lui Lafargue (mai ales „Le materialisme de Karl Marx par Lafargue”)³³.

De asemenea „Uniunea Mondială a Femeii, pentru concordia internaţională”, cu sediul la Geneva, îi mulţumea lui Muşoiu pentru lucrările în limba română trimise, din care au putut constata concepţiile ideologice înaintate, marxiste ale socialiştilor din România. „Credeţi ca şi mine — sublinia secretara generală a organizaţiei — în starea viitoare a omenirii, care va realiza şi materializa idealul” iar cît priveşte „concepţia lucrărilor D-stră, este de-o revoluţie foarte înaintată pentru care vă felicit din inimă”³⁴.

Un alt amic al lui Muşoiu, îi scria din Toulon în anul 1890 cerîndu-i cîteva numere din ziarul „Munca”, iar în anul 1892, îi sosea o

scriitoare de la K. Kantsky, o confirmare a faptului că primise din Boșnai apelul tipărit în oraș, prin care se protesta împotriva persecutării mișcării socialiste de către autoritățile polițienestre locale.³⁵

În privința concepțiilor lui Mușoiu din această perioadă, ne putem face o imagine clară din lectura unei broșuri, scrisă în anul 1893 la Bruxelles, cu titlul „Despre mișcarea socialistă”³⁶. Cu vastele sale cunoștințe socialiste căpătate prin studierea operelor lui Marx și Engels, precum și prin studierea altor prelucrări din operele acestora efectuate în Apusul Europei, el își expunea părerea personală față de problema luptei de clasă a proletariatului, precum și față de felul final al luptei generale a clasei muncitoare. „Pentru mine — arăta el — toate mijloacele, tot ce pune știința la îndemână, tot ce ne scoate împrejurările-n cale, totul poate fi întrebuintat după vreme și după loc, pentru înălțarea, pentru chemarea la viață și la lucrare, pentru ridicarea moralului clasei proletare” și toate acestea, continua el, „pentru a le dezvolta acestora cât mai mult conștiința de clasă dezvoltată și a-i împinge în făgașul revoluției sociale”³⁷.

În perioada în care, speriați de puternicele acțiuni muncitorești, se revoluționarismul maselor muncitoare, unii intelectuali din mișcarea socialistă se îndreptau spre reformism, poziția lui Mușoiu este cu atât mai demnă de luat în seamă. El condamna cu energie încercarea de a propăvădui pacea între clase, demonstrând absurditatea încercării de a „stringe lupta de clase” de a împăca „proletariatul cu burghezia”. Susținând necesitatea ridicării conștiinței de clasă a muncitorilor, el nega cu desăvîrșire posibilitatea de a îmblânzi clasele stăpînitoare, de a le face să accepte măsuri care să ducă la transformarea societății existente. Cine și-ar mai pierde vremea „pentru a înduioșa clasa stăpînitoare, pentru a deștepta în clasa asta simțiri umanitare, ori cu nădejdea de a armoniza sau de a împăca interesele, de a stinge oricînd lupta de clasă, regimul actual stînd în picioare, cine s-ar îndeletnici cu asemenea lucru în asemenea scop, cred c-ar întrece marginile îngăduite chiar celui mai optimist dintre optimiști”³⁸.

El demonstra apoi că burghezia va ține seamă numai de măsurile „ce i se vor părea favorabile ei, de cele ce ar contribui să-i facă și mai temeinică stăpînirea”, iar pe celelalte le va refuza. Exprimîndu-și punctul de vedere în problema organizării politice a clasei muncitoare, el se declara pentru organizarea unui partid, pentru că — scria el — „e un fapt care numai oumpăneală sau bună chibzuință nu dovedește, faptul de a aduce mișcarea muncitorească să facă coada partidelor clasei stăpînitoare în încăierarea în care acestea, ele în de ele sînt prînse”³⁹.

Întreaga muncă a socialiștilor ieșeni de răspîndire a marxismului în rîndurile muncitorilor, s-a integrat solid în campania desfășurată în întreaga țară, pentru clarificarea ideologică, una din condițiile principale și în același timp hotărîtoare, în lupta pentru crearea partidului politic al clasei muncitoare. Această activitate a stat apoi, după

crearea P.S.D.M.R., în centrul atenției conducerii partidului. În vederea propagării ideilor fundamentale ale marxismului, Congresul al III-lea al P.S.D.M.R. a însărcinat Comitetul Executiv să-și intensifice munca de traducere în continuare a operelor întemeietorilor socialismului științific. Aceasta era cu atât mai necesar cu cât, în cadrul mișcării socialiste din țara noastră continuau să circule teorii străine marxismului, care însă nu aveau o influență dominantă. Este vorba de concepțiile anarhiste care au fost serios și competent combătute de C. Dobrogeanu-Gherea în lucrările sale de o mare valoare teoretică „Anarhia cugetării” (1891) și „Anarhism și socialism” (1901) și de oportunismul reformist, care începuse să se facă simțit mai ales în rîndurile unor intelectuali burghezi intrați în mișcarea muncitorească, care acum își pregăteau plecarea. (Nădejde a reeditat chiar Manifestul Comunist denaturîndu-l și schimbîndu-i titlul în „Manifestul socialist” pentru a demonstra că aplicarea sa în România ar fi dăunătoare).

Pătrunderea și răspîndirea socialismului în țara noastră a avut loc așa dar, în condițiile unei lupte ascuțite nu numai cu ideologia burgheză, ci și cu diversele curente existente în mișcarea socialistă.

Este cu atât mai mare meritul socialistilor români, în cadrul cărora un loc de frunte îl ocupă socialistii ieșeni, în orientarea mișcării revoluționare, a cercurilor muncitorești și socialiste pe pozițiile teoretice ale celei mai înaintate științe despre lume și societate, pe pozițiile marxismului. Răspîndirea marxismului înfăptuită cu pricepere și convingere de către mișcarea socialistă și presa sa, a influențat nu numai evoluția favorabilă a mișcării muncitorești revoluționare, ci întreaga luptă ideologică a vremii, a avut urmări pozitive asupra vieții culturale și științifice din țara noastră.

NOTE

¹ Documente privind istoria României. Războiul pentru independență, vol. I, partea I-a, Buc. 1954, p. 791.

² „Besarabia” din 1 decembrie 1879.

³ Arhiva centrală a C.C. al P.C.R., fond 28, dos. 4316/41, mapa 1, F. 6—7.

⁴ *Ibidem*.

⁵ P. Lucaciu, V. Piucă, M. Neagu. *Capitalul lui Marx în România*, Buc., 1969, pa. 60.

⁶ „Adevărul” din 9 aprilie 1935.

⁷ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, partea I-a, Buc., 1964, p. 107.

⁸ „Adevărul” din 4 aprilie 1935.

⁹ K. Marx și Fr. Engels, *Opere alese* în 2 volume — vol. II, Buc. 1955 ed. II-a p. 138.

¹⁰ *Presa muncitorească și socialistă*, I, pag. 116.

- ¹ „Revista socială”, nr. 4, aprilie 1887, pag. 115.
- ² *Ibidem*, nr. 1 din aprilie 1884.
- ³ *Presa muncitorească și socialistă*, I, pag. 308.
- ⁴ *Presa muncitorească și socialistă*, I, pag. 328.
- ⁵ *Ibidem*.
- ⁶ Arhiva I.S.I.S.P. de pe lângă C.C. al P.C.R. Fond M. M. 1887, doc. 1
- ⁷ 2015.
- ⁸ Arhiva I.S.I.S.P. Fond. M.M. 1888, doc. nr. 1, inv. 2016.
- ⁹ Arh. Centrală a C.C. al P.C.R., fond 28, dos. 4314, fila 4—5.
- ¹⁰ N. Iorga, *Subt trei regi*, Buc., 1932, pag. 83.
- ¹¹ N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, Buc., 1934, pag. 133—134.
- ¹² Broșura a apărut la Iași în anul 1881.
- ¹³ P. Lucaciu, I. Piucă, M. Neagu, op. cit., pag. 64.
- ¹⁴ Arhiva centrală a C.C. al P.C.R. Fond 28, dos. 4316/2, fila 2.
- ¹⁵ Arhiva centrală a C.C. al P.C.R. Fond 28, dos. 4318/1, fila 9.
- ¹⁶ *Ibidem*, dos. 4316, fila 3.
- ¹⁷ Arhiva centrală a C.C. al P.C.R. Fond 28, dos. 4324/4, filele 1—2.
- ¹⁸ *Ibidem*.
- ¹⁹ *Ibidem*, fila 2.
- ²⁰ *Ibidem*, fila 4.
- ²¹ *Ibidem*, fila 2.
- ²² Traducerea scrisorii a fost publicată în „Analele Institutului de istorie a
- ²³ partidului”, nr. 1/1955, pag. 66.
- ²⁴ Arhiva centrală a C.C. al P.C.R. Fon 28, dos. 4324/4, mapa 5, fila 46.
- ²⁵ *Ibidem*, dos. 4316/39, fila 2.
- ²⁶ *Ibidem*.
- ²⁷ *Ibidem*.
- ²⁸ *Ibidem*, dos. 4316/33, fila 26.
- ²⁹ *Ibidem*, fond 96, dos. 3433, fila 249.
- ³⁰ *Loc. cit.*, pag. 248.
- ³¹ *Loc. cit.*, pag. 249.
- ³² *Loc. cit.*, p. 251.

LA CONTRIBUTION DES SOCIALISTES DE JASSY À LA DIFFUSION DU MARXISME EN ROUMANIE

Résumé

Le matériel s'occupe du début de la diffusion du marxisme en Roumanie à la fin du XIX-e siècle en soulignant le rôle particulier que les socialistes de Jassy ont eu dans cette action.

Il relève l'activité publicistique et éditoriale déployée par les organisations socialistes et les différentes personnalités du mouvement révolutionnaire de cet important centre culturel du pays.